

Marghiolița Huzum se naște în 1931, pe meleaguri vasluiene, în satul Copăceana din apropierea Prutului. Născută într-o familie numeroasă de țărani înstăriți, Marghiolița urmează cursurile școlii din sat, lucrând, în același timp în gospodăria familiei. Din clasa a șaptea este nevoită să renunțe la școală și rămâne în satul natal, unde se va căsători și își va întemeia propria familie. Astăzi, după ani în care a trecut prin război, prin durerea ruperii de Basarabia, prin colectivizare și greutățile vieții de familie, locuiește în casa construită chiar de mâinile ei în satul natal. O țărancă simplă, Marghiolița este inițiatoarea multor proiecte pentru comunitatea satului, pe care chiar ea le duce și la bun sfârșit. Odată cu publicarea cărții sale de memorii – o dorință veche de aproape opt decenii – Marghiolița a început să călătorească prin țară, îndulcind inimile românilor cu vorba ei moldovenească.

Coperta:
Asign

Ilustrație coperta I:
Maria Axinte

Redactor:
Tudor Călin Zarojanu

Studiu introductiv și note:
Ionuț Mircea Marcu

DTP:
Valentin Dan

Ediție îngrijită de Mănăstirea Diaconești

© Manuscris, 2016

Manuscris
Str. Negru Vodă 30
Pitești, România
0774 651 257
edituramanuscris.ro

MARGHIOLIȚA HUZUM

O VIAȚĂ DE ȚĂRANCĂ

HERETISIRE

Î.P.S. Calinic

Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului

STUDIU INTRODUCȚIV

Ionuț Mircea Marcu

CUVÂNT ÎNAINTE

Costion Nicolescu

MANU
SCRIS EDITURA

Pitești / 2017

STUDIU INTRODUCȚIV

Colectivizarea agriculturii în România comunistă

Colectivizarea agriculturii a reprezentat o realitate politică prezentă în toate regimurile comuniste, deși au existat particularități în multe privințe de la o țară la alta. Căutând să modifice radical societatea și economia țărilor în care tocmai preluaseră puterea, partidele comuniste au utilizat colectivizarea agriculturii ca una dintre armele principale în încercarea lor de a „construi socialismul“. Consecințele pentru societate, dar și pentru regim, au fost numeroase, și pe termen lung.

După un model implementat inițial în Uniunea Sovietică, toate țările din Europa Centrală și de Est în care au fost impuse regimuri de „democrație populară“ au trecut la colectivizarea agriculturii. Deși au existat diferențe, date atât de specificul mediului rural din unele țări, cât și de lecțiile învățate din experiența sovietică, câteva elemente constante se pot observa în toate statele care au trecut prin această teribilă experiență. În toate statele comuniste, colectivizarea s-a făcut cu utilizarea aparatului represiv.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HUZUM, MARGHIOLIȚA

O viață de țărancă / Marghiolița Huzum ; cu un studiu introd.
de Ionuț Mircea Marcu ; și un cuvânt înainte de Costion Nicolescu.
- Pitești : Manu Scris, 2017
ISBN 978-606-94284-1-2

I. Marcu, Ionuț Mircea (pref.)

II. Nicolescu, Costion (pref.)

821.135.1

Chiar dacă nu au fost replicate ororile din Uniunea Sovietică, toate regimurile staliniste au utilizat forța statului pentru a-i „convinge” pe țărani să se înscrie în colectivele agricole de producție. De asemenea, în toate statele comuniste, țăranii s-au împotrivit pierderii pământului, element esențial pentru identitate și statut social în lumea rurală.

Reforma agrară din martie 1945

Suferind de o acută lipsă de legitimitate, guvernul Petru Groza, controlat de comuniști și de Moscova, a căutat să obțină sprijinul țăranimii. Până la a trece la colectivizarea forțată a agriculturii, PCR a susținut efectuarea unei reforme agricole. Este evident faptul că structura proprietății în mediul rural necesita o reformă majoră¹. Prin reforma agrară din martie 1945, Partidul Comunist Român a urmărit două obiective. Pe lângă obținerea sprijinului electoral din partea țăranimii, comuniștii căutau să creeze o stare de tensiune socială și să distrugă baza de putere a moșierilor, adversari ai programului lor politic de stalinizare a României.

Comuniștii au pregătit reforma agrară instigându-i pe țărani să ocupe moșiile marilor proprietari, chiar înainte ca partidul să fi preluat controlul asupra guvernului în martie 1945. Legea reformei agrare a expropriat 1 443 911 hectare de la 143 213 proprietari, distribuind 1 057 674 hectare la 796 129 de țărani care aveau terenuri mai mici de cinci hec-

¹ Pentru o analiză mai detaliată cu privire la necesitatea unei reforme, vezi: Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Polirom, Iași, p. 362.

tare și păstrând 387 565 hectare în proprietatea statului. Terenul din proprietatea statului a sporit masiv în 1948, când au fost expropriate 940 000 de hectare de la marii proprietari rămași, prizonieri de război și „dușmani ai poporului”. Reforma agricolă din 1945 nu a afectat în mod egal toate regiunile țării. Dimensiunea medie a terenurilor distribuite la nivel național era de 1,3 hectare. În Transilvania au fost cei mai mulți mari proprietari expropriați, dar media de teren expropriat a fost cea mai mare în Dobrogea: 2,9 hectare. Reforma a nivelat foarte mult structura societății, sporind în același timp fragmentarea terenului agricol, lăsând agricultura României să fie dominată de proprietățile mai mici de cinci hectare².

Sistemul cotelor

Sistemul cotelor presupunea ca țăranii să dea către stat o parte din producția agricolă. Acesta a fost introdus în 1946, în contextul greutăților economice de după război, dar a fost folosit de regim în mod discreționar pentru a-și asigura bunurile necesare, dar și pentru a pune presiune pe marii producători agricoli, care aveau stabilite cote foarte mari.

Cotele au avut șase funcții principale: 1. de a colecta surplusul agricol pentru a crea acumularea necesară dezvoltării industriale; 2. de a furniza populației urbane alimente la prețuri mici; 3. de a contribui la plata reparațiilor

² Gail Klingman, Katherine Verdery, *Țăranii sub asediu. Colectivizarea agriculturii în România (1949-1962)*, traducere de Justina Bandol, Polirom, Iași, 2015, pp. 116-119.

de război către Uniunea Sovietică; 4. de a-i constrânge pe țărani înstăriți să se înscrie în gospodăriile agricole; 5. de a stimula creșterea producției în gospodăriile private; 6. de a „ascuți lupta de clasă” între diverse categorii sociale din mediul rural³.

Mecanismul cotelor are o evoluție care poate fi împărțită în patru etape. Prima perioadă (1945-1947) este cea în care Partidul Comunist Român este încă prudent în aplicarea lor. A doua perioadă (1948-1952) este cea mai dură, reflectând trecerea la un sistem general planificat în economie. A treia etapă (1953-1956) reprezintă perioada de relaxare a sistemului cotelor, prin lansarea sistemului de contracte și achiziții. Funcționarea acestui sistem în paralel cu agricultura colectivizată arată faptul că autoritățile și-au dat seama de nerentabilitatea agriculturii socialiste. Ultima perioadă (1957-1962) marchează trecerea treptată de la cote la contracte, conducerea de partid având un comportament mult mai pragmatic în acest moment, ce coincidea cu reaccentuarea presiunii împotriva țăranilor care se opuneau colectivizării⁴.

Deși nu a fost considerat în mod strict ca parte a procesului de colectivizare, sistemul colectărilor a pregătit terenul pentru gospodăriile colective. Oferind scutiri membrilor GAC (Gospodării Agricole Colective), cotele i-au descurajat pe țăranii care refuzau să-și dea pământul la

³ *Ibidem*, p. 125.

⁴ Octavian Roske, „Colectivizarea și mecanismul colectărilor: istorii paralele”, în Dorin Dobrinu, Constantin Iordachi (editori), *Țărâni-mea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962)*, Cuvânt înainte de Gail Klingman și Katherine Verdery, Polirom, Iași, 2005, p. 114.

colectiv. Pe de altă parte, centrele de rezistență reprezentate de gospodăriile bogate au fost slăbite treptat, oferind un mediu propice ofensivei ideologice a activiștilor de partid. Pe lângă beneficiile economice pentru regim, sistemul cotelor a permis noilor autorități să-și întărească controlul politic asupra lumii satelor, făcând gospodăriile individuale dependente de instituțiile statului⁵.

Mărimea terenului (hectare)	% din totalul gospodăriilor	% din totalul cotelor livrate
0,5-3 (țărani săraci)	52	9
4-10 (țărani mijlocași)	35	59
11-20 (țărani înstăriți și chiaburi)	2,4	24
> 20 (chiaburi)	0,5	8

Tabelul 1. Cotele după mărimea terenului, 1951⁶
Plenara CC al PMR din 3-5 martie 1949 și desfășurarea procesului de colectivizare a agriculturii

Plenara CC al PMR, desfășurată între 3 și 5 martie 1949, a fost momentul în care s-a declanșat propriu-zis procesul colectivizării agriculturii în România. Din acest moment, până în 1962, când se încheie oficial acest proces, autoritățile de partid și de stat au depus un efort

⁵ *Ibidem*.

⁶ Nicolas Spulber, „Collectivization in Hungary and Romania”, în Sanders, Irwin și Kraehe, Enno E. (coord.), *Collectivization of Agriculture in Eastern Europe*, University of Press of Kentucky, Lexington, KY, 1958, p. 156, *apud* Gail Klingman, Katherine Verdery, *op.cit.*, p. 124. 10,1% din gospodăriile rurale erau scutite de taxă. Cifrele din tabel pot fi mici întrucât cel puțin o parte dintre țăranii bogați se ascundeau ori erau, într-un fel sau altul, incapabili să-și achite cotele.

masiv pentru a obține un procent cât mai mare de agricultură tipic socialistă.

Articolul 13 al Rezoluției adoptate la Plenara CC al PMR din 3-5 martie 1949, care a declanșat procesul de colectivizare, arată modul în care partidul înțelegea să facă propagandă în mediul rural: „Propaganda și agitația de partid și îndeosebi presa de partid trebuie să demaște în fața milioanelor de țărani săraci și mijlocași chipul veninos și hrăpăreț al chiaburilor, să cultive ura de clasă împotriva elementelor capitaliste de la țară și să arate limpede, pe înțelesul fiecărui țăran sărac și mijlocaș, că singura cale pentru a scăpa de exploatare, mizerie și stare culturală înapoiată este transformarea socialistă a agriculturii”⁷.

După plenara din martie 1949, Comitetul Central a invitat fiecare județ să propună un număr mic de localități în care să fie înființate primele colective. Acestea au fost selectate cu grijă, fiind utilizate ca model pentru viitoarele Gospodării Agricole Colective. Astfel, au fost selectate localități cu un număr însemnat de locuitori și cu suficient pământ de calitate pentru ca producția în GAC-urile de început să fie bună. Din primele 60 de propuneri primite în 1949, Comitetul Central a aprobat doar 21. Din cele 1 350 de propuneri primite în primele luni ale anului 1950, partidul a aprobat doar 120⁸.

⁷ „Rezoluția ședinței plenare a CC al PMR asupra sarcinilor partidului privind întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii”, *apud* Dan Cătănuș, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică, volumul I, 1949-1953*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, p. 111.

⁸ Gail Klingman, Katherine Verdery, *op.cit.*, p. 135.

Deposedarea țăranimii de pământ s-a realizat prin exproprieri, donații, comasări și înregimentarea, de multe ori forțată, în gospodăriile agricole colective⁹.

Trebuie făcută o distincție între Gospodăriile Agricole de Stat (GAS) și gospodăriile colective. Primele au fost create încă din martie 1945, prin intermediul reformei agrare. Gospodăriile de stat erau înființate pe mari suprafețe expropriate de la moșieri, munca angajaților era plătită cu salariile fixe, iar pământul era proprietate de stat. Gospodăriile colective constau în multe parcele mărunte obținute de la țărani, comasate într-un fond comun. Proprietar nu era statul, ci numai membrii colectivului respectiv. Plata într-o gospodărie colectivă nu era un salariu fix, ci o combinație de bani și produse în funcție de numărul de zile lucrate de fiecare membru al familiei ce făcea parte din colectiv. Pe parcursul întregii perioade comuniste, terenurile sunt trecute din proprietatea GAS-urilor în a GAC-urilor și invers¹⁰.

Probleme la GAC-uri au apărut încă din momentul inaugurării. După obținerea „acordului” țăranilor de înscriere în colectiv, era fixată o zi festivă pentru celebrarea momentului inaugurării gospodăriei colective. Deoarece între campania de „lămurire” și ziua festivă rămânea o perioadă de timp, uneori destul de însemnată, s-a constatat că deseori oamenii se răzgândeau și refuzau să mai semneze. În trei comune din județul Constanța, inaugurarea a eșuat

⁹ O prezentare detaliată a modalităților de aplicare a acestor metode, în: Bogdan Tănăsescu, *Colectivizarea. Între propagandă și realitate*, Editura Globus, București, f.a., *passim*.

¹⁰ Gail Klingman, Katherine Verdery, *op.cit.*, p. 134.

deoarece țărani au refuzat să se prezinte la festivitate. Într-o comună din Arad, secretara UFDR¹¹ a ieșit din GAC cu două zile înainte de festivitate; la Drăgănești (Olt), 15 țărani au refuzat să mai semneze chiar înainte de momentul inaugurării; la Ciuani (Vlașca), șapte femei s-au prezentat cu două zile înaintea inaugurării cerând retragerea din colectiv. La Valea Crisului (Trei Scaune), cu o seară înaintea inaugurării, s-au retras 175 de țărani din cei 180 înscriși. Aceste evenimente au dus la schimbarea de strategie din vara lui 1950. Membrii Comisiei Agrare au decis ca actul de constituire al GAC să fie semnat înainte de momentul festiv al inaugurării¹².

Un alt instrument utilizat pentru a-i împinge pe țărani să se înscrie în gospodăriile colective a fost reprezentat de Stațiunile de Mașini Agricole (SMA). Prin intermediul lor se putea exercita un control direct asupra lucrărilor agricole. Tot ele putea fi și un mijloc eficient de constrângere, efectuându-se în mod preferențial anumite lucrări agricole sau chiar refuzându-se unele lucrări. Statul, prin măsurile luate, favoriza SMA-urile atât prin dotarea cu mașini agricole, cât și prin apărarea acestora de orice formă de concurență. Se interzicea utilizarea mașinilor agricole de către particulari fără o autorizație specială de la autorități. În octombrie 1948 a fost creată Centrala Stațiunilor de Mașini Agricole și Tractoare¹³. Așa cum recunoștea Dej, „SMT au marele rol de a convinge în practică pe țăranul

¹¹ Uniunea Femeilor Democratice din România.

¹² Dan Cătănuș, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Represiunea, volumul I, 1949-1953*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004, pp. 26-27.

¹³ *Ibidem*, pp. 42-43.

sărac și mijlocăș de superioritatea muncii cu mijloace mecanizate. Dar în același timp îi învață și îi conving că, pentru a obține roade mai bogate, nu se pot opri la haturi¹⁴, ci trebuie să treacă peste ele, unind bucată de pământ cu bucată de pământ, delimitându-se cel mult cu un țaruș. În felul acesta SMT sunt cea mai bună școală și cel mai bun prilej pentru ca țăranii săraci și mijlocași să se întărească ei singuri a trece la cele mai diferite forme de tovarășii de muncă¹⁵.

Începând cu vara anului 1950, în contextul retragerii Anei Pauker de la Secția Agrară, centrul a cedat o mare parte din controlul procesului de colectivizare către autoritățile locale sau regionale. Moghioroș, care preluase mandatul de la Ana Pauker, a insistat pentru înființarea a o mie de colective noi. În acest sens, a repartizat fiecărei regiuni un număr fix de GAC care trebuiau înființate și a încurajat cadrele să depășească acest număr. Vara violentă a anului 1950 a fost rezultatul activității acestor cadre, care au încercat să-și îndeplinească norma cu exces de zel, comițând și permițând numeroase abuzuri. În 1951 s-a pus accentul pe întărirea colectivelor deja formate. De aceea, s-a consolidat procesul de comasare a terenurilor și al schimburilor de terenuri. O schimbare de strategie a fost

¹⁴ Hatul este fâșia îngustă de pământ nearat care desparte două ogoare sau două terenuri agricole aparținând unor gospodării diferite.

¹⁵ „Raport privind sarcinile Partidului în domeniul dezvoltării economiei naționale și ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii“, 5 august 1953, *apud* Dan Cătănuș, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică, volumul II, 1953-1956*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005, p. 67.

reprezentată de apariția sistemului „întovărășirilor“, care le permitea țăranilor să-și păstreze pământul și uneltele, dar presupunea munca în comun. Amintind de unele forme de muncă colectivă din perioada interbelică, țăranii au acceptat această formă mult mai ușor decât colectivizarea propriu-zisă¹⁶.

Moartea lui Stalin în 1953 a dus la o schimbare importantă. Taxele și unele cote au fost reduse și au început să apară contractele plătite. Între 1953-1956, perioadă de relativă relaxare, în întovărășiri s-au înscris mai mulți țărani decât în colective. Aceasta este perioada în care autoritățile își dau seama că este nevoie să aibă o atitudine mai pragmatică: „Deci, tovarăși, al doilea grup de neajunsuri și de greșeli nu mai puțin serioase a fost săvârșit în legătură cu politica noastră față de agricultură, față de țăranime în general, față de țăranimea muncitoare și față de chiaburime în mod special. Va trebui să îndreptăm cursul politicii noastre economice în acest domeniu, știind că vom avea de-a face încă mulți ani cu sectorul individual, că trebuie să ne înțelegem cu el și că nu ne putem înțelege cu el numai atunci când vom putea înțelege interesele lui (...)“¹⁷.

Această perioadă de relaxare a luat sfârșit cu momentul Congresului al II-lea al PMR din decembrie 1955, care proclamă colectivizarea ca una dintre prioritățile următorului plan cincinal: „Obiectivul principal în agricultură în cel de-al doilea plan cincinal este creșterea considerabilă

¹⁶ Gail Klingman, Katherine Verdery, *op.cit.*, pp. 136-137.

¹⁷ „Stenograma ședinței Biroului Politic al CC al PMR în care a fost discutat „noul curs“ în politica economică a RPR“, 5 august 1953, *apud* Dan Cătănuș, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, volumul II..., p. 100

a producției agricole-marfă, și în primul rând creșterea producției-marfă provenite din sectorul socialist al agriculturii. La sfârșitul celui de-al doilea plan cincinal, cantitatea de produse agricole-marfă provenită din sectorul socialist al agriculturii va trebui să fie de 60-70% din întreaga producție-marfă agricolă“¹⁸. Începând cu 1956, o adevărată armată de activiști, inclusiv 25 000 trimiși direct de la Comitetul Central, au fost pregătiți pentru a grăbi procesul de colectivizare¹⁹.

Relaxarea de după moartea lui Stalin poate fi observată și din modul în care Dej se raporta la proprietatea agricolă individuală: „Un mare rol în sporirea producției agricole îl au gospodăriile individuale ale țăranilor muncitori. Posibilitățile pe care le au gospodăriile țărănești mici și mijlocii de a spori producția și a ridica randamentul la hectar nu au fost folosite în măsură suficientă. Indicațiile date în acest sens de plenara CC al PMR din 3-5 martie 1949 nu au fost traduse în viață în mod consecvent. Este necesar să li se acorde un ajutor mai mare decât până acum și de a stimula și interesele materiale într-o măsură mai mare pe producătorul agricol mic și mijlociu“²⁰. Această atitudine, ceva mai flexibilă, dispăre însă în 1955.

¹⁸ „Raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român“, raport prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej, în ***, *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român, 23-28 decembrie 1955*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1956, pp. 112-113.

¹⁹ Gail Klingman, Katherine Verdery, *op.cit.*, p. 138.

²⁰ „Raport privind sarcinile Partidului în domeniul dezvoltării economiei naționale și ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii“, 5 august 1953, *apud* Dan Cătănuș, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, volumul II..., p. 62.